

DÜZENLEME TEORİSİ: BÜYÜK BUHRAN VE 2008 KRİZİ

Emre ÜNAL

Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Araştırma Görevlisi
E-posta: eemreunal@gmail.com

Özet

Bugünlerde bizleri meşgul eden sorulardan birisini Büyük Buhran, Soğuk Savaş döneminde oluşan 1973 krizi ve 2008 krizi arasında birbirlerine benzeyen yönleri nasıl anlayabileceğimizdir. Bu krizlerin hangi koşullarda oluştuğu ve nasıl çözümlenerek kapitalist ekonominin krizden kurtarıldığı önemlidir. Bunu açıklamada işimize yarayacak olan teorilerden birisi Fransız düzenleme teorisi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde Büyük Buhran'dan günümüze kadar oluşan üç önemli krizi ve kapitalizmin kendisini nasıl düzenlediği etrafında yoğunlaşarak açıklama getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Fransız Düzenleme Teorisi, Fordizm, Post-Fordizm, 2008 Krizi*

Alan Tanımı : JEL-O: Ekonomik Gelişim, Teknolojik Değişim ve Büyüme

THE REGULATION THEORY: THE GREAT DEPRESSION AND THE 2008 CRISIS

Abstract

Nowadays, one of the questions which is prepossessing us is how we can understand the parallels between the Great Depression, the crisis of the Cold War era which emerged in 1973 and the crisis of 2008. The conditions in which these crises occurred, how they can be analysed, and how the capitalist economy survived these crises are all relevant. One theory to explain all this is the Parisian (French) regulation theory, and this will act as our guide. The framework of this approach, from the Great Depression to today, how these three important crises in the capitalist economy occurred, and how the capitalist economy regulated itself and got through these crises will all be examined.

Key Words : The French Regulation Theory, The *Fordism, The Post-Fordism, The 2008 crisis*

JEL Code: O (Economic Development, Technological Change and Growth)

1.Giriş

Bu çalışmada Fransız düzenleme teorisi çerçevesi içerisinde Büyük Buhrandan, günümüzde oluşan 2008 krizine doğru bir analiz yapılacaktır. Birinci kısımda Fransız düzenleme teorisinin ortaya çıkışı, temel kavramları ve krizlere olan bakışı üzerinde durulacaktır. İkinci kısımda 1929 krizinin nasıl ortaya çıktığı ve kurumsal formlarda nasıl reformların gerçekleştirildiği, ayrıca 1973 yılında ortaya çıkan krizin ve sonrasının incelemesi yapılacaktır. Son kısımda ise 2008 krizinin nasıl oluştuğu ve temel kurumsal formlardaki eksikliklere değinilerek, sonuca bağlanılacaktır.

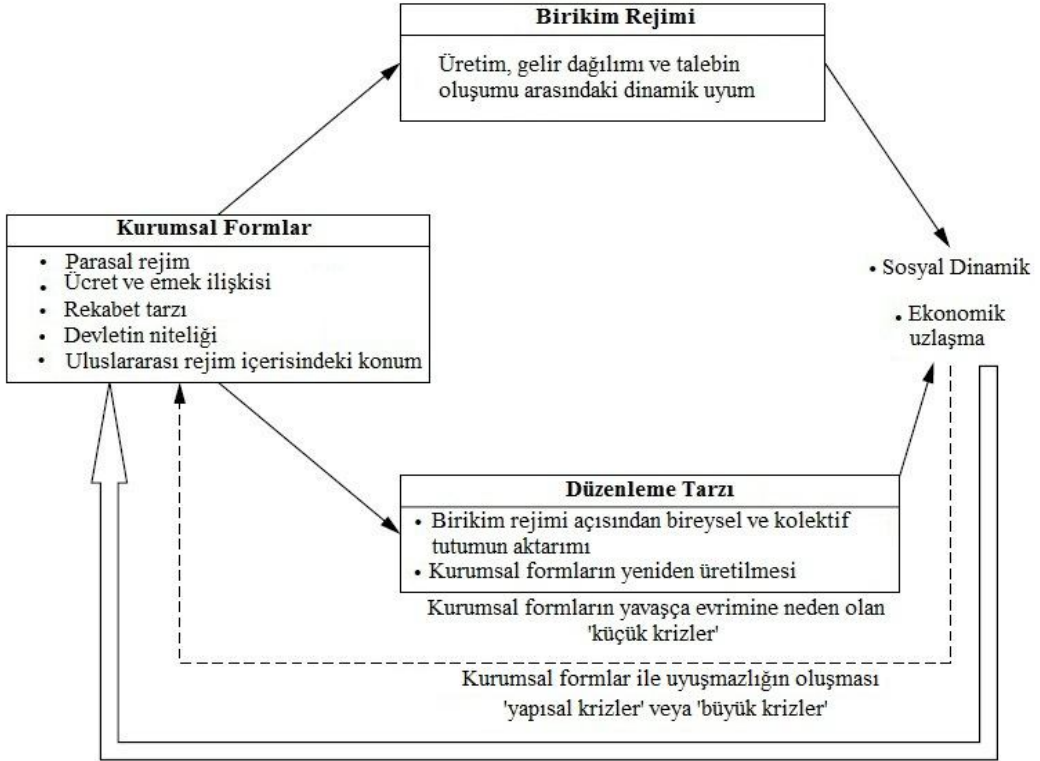
1.1. Fransız Düzenleme Teorisi

Fransız (Paris) düzenleme teorisi 70'lerin ortasında Aglietta'nın yazmış olduğu Kapitalizmin Düzenlenme Teorisi adlı kitabıyla başladığı kabul edilir (Aglietta, 1976). Bu teorinin oluştuğu dönem kurumsal olarak Keynesyen krizi ve ekonomik olarak Fordizmin krizinin ortaya çıktığı dönemdi (Jessop, 35: 2006a). Fransız düzenleme teorisyenlerinin bu bağlamda amacı ise kapitalizmin istikrarsızlığa, krize ve değişime doğru olan eğilimi ile ekonomik istikrarı kısmen uzun dönem korumasını sağlayan kurumlar, kurallar ve normlar dizisi çerçevesinde, istikrarı sağlayan koşulları araştıran ve kapitalizm içerisindeki paradoksları özetlemeye ve açıklamaya çalışan bir kuramsal çatı geliştirmektir (Amin, 2003: 7).

Düzenleme teorisi, çeşitli kavram ve metodlar geliştirerek, kurumsal değişimlerin analizinin yapılmasını, hızlı ve düzenli büyüme dönemlerinin anlaşılmasını sağlar. Üst yapı düzenleme tarzı olarak adlandırılır ve alt yapı ise birikim rejimi olarak kabul edilerek, ikili bir ilişkiden yararlanarak bir yöntem oluşturur. Ayrıca bu yöntemi oluştururken, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi ilişkin disiplinlerin, çalışılan hipoteze sonuç getirebilecek katkılarından faydalanılır. Böylelikle, ortaya çıkmış olan genel ilintili durumu değerlendirmek için temel kavramlarından, araçlarından, uzun tarihsel dönemlere ait sonuçlardan, yayıldığı coğrafik alanlardan ve değişen koşullardan yararlanır. Teorinin bir başka ele aldığı önemli durum ise kapitalist ekonomide meydana gelen temel gelişim tarihidir. Kapitalist üretim tarzında, bazen yavaş ve kontrollü, fakat başka zamanda şiddetli, çağın kontrolünün ve analizinin ötesinde değişimler yaşanır. Bu yüzden sosyo-ekonomik değişimlerin yardımıyla bir yöntem yaratmada organizasyonel, sosyal ve teknolojik değişimler sürekli bir nitelik kazanır. Tarihsel olarak oluşan düzenleme teorisi gelecekte oluşacak olan koşulların, günümüzdeki tasarlanmayan stratejilere bağlı olduğu belirtilir (Boyer, 2002a: 5-6). Yani yeni bir teknolojik yenilik veya devrim ortaya çıkarken bunun tarihsel bağlamda gelecekte meydana gelecek ekonomik koşulların ne derecede değişebileceği gözlemlenemeyebilir.

Düzenleme teorisinin teorik alt yapısını anlayabilmek için, sahip olduğu kavramları incelememiz gereklidir. Bu sayede ekonomik koşulların krizlerle birlikte nasıl değiştiğini ve kurumsal değişimlerin nasıl meydana geldiğini kavrayabiliriz.

Şekil 1.1. Düzenleme Teorisinin Temel Kavramları

Kaynak: Boyer ve Saillard

Düzenleme teorisi temel olarak iki tane kavramdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki birikim rejimi bir diğeri ise düzenleme tarzının kendisidir. Birikim rejimi ve düzenleme tarzı arasında uyumu sağlayan kurumsal formlar vardır. Bu kurumsal formlar dönemsel olarak, tarihsel ve ekonomik koşullar içerisinde yeni oluşan birikim rejiminin istikrara sokulması için ve düzenleme tarzı ile birikim rejiminin uzlaşması için çeşitli reformların gerçekleştirildiği alanlardır. Genellikle bu reformlar beş tane kurumsal form içerisinde gerçekleşmektedir. Bunlar: Parasal

rejim, yani banka ve kredi ilişkileri; ücret ve emek ilişkisi, yani toplumsal olarak emeğin nasıl bir konumda yer aldığı; rekabet tarzı, kapitalist ekonominin neden bir dönem monopol ekonomi iken, başka bir dönem liberal rekabet koşullarına geçiş yaptığını analiz eder; devletin niteliği, kapitalist ekonomide devlet bir dönem müdahaleci değilken, neden sonradan müdahaleci ve düzenleyici bir rol üstlendiği ve son olarak uluslararası rejim içerisinde ülkenin konumu gelir. Düzenleme tarzı kurumsal formların yeniden üretilmesini sağlarken, aynı zamanda birikim rejimi üretim, gelir dağılımı ve talebin dinamik uyumunu ifade eder.

Düzenleme teorisinde krizler ikiye ayrılır; biri yapısal krizler diğeri ise küçük krizlerdir. Küçük krizler ortaya çıktığında düzenleme tarzının kurumsal formları yavaşça evrilir ve küçük krizin atlatılmasını ve tekrardan ekonomide istikrarın oluşmasını sağlar. Yapısal krizler ortaya çıktığında ise, birikim rejiminde köklü bir değişim meydana gelmiştir ve bu yüzden düzenleme tarzı ekonomik istikrarı sağlayamamaktadır. Bu nedenle de kurumsal formlarda köklü reformların yaşanması gerekir. Lipietz bu ayrımı küçük ve büyük krizler diye yaparak tanımlamaya çalışmaktadır. Küçük krizler, birikim rejiminde ortaya çıkan istikrarsızlık sonucunda meydana gelir; ancak eninde sonunda sermayenin dolaşımı yeniden inşa edilir. Çünkü bunlar düzenlemenin normal ögesini oluşturur; ancak büyük krizler düzenleme tarzının birikim rejimi ile uzlaşmadığını gösterir. Bu ya oluşan yeni bir birikim rejiminin eski ve modası geçmiş bir düzenleme tarzı tarafından bastırılmasıdır, bu durum 1930 yılında görüldü, ya da birikim rejiminin potansiyelinin hakim düzenleme tarzı içerisinde tükenmesidir (Lipietz, 1987: 34). Robert Boyer ise; krizleri beşe ayırır: Dışsal olarak iklim ve şok dalgalanmaları ile oluşan krizler; içsel nedenlerle oluşan talep eksikliği veya kâr oranlarında meydana gelen düşüşle oluşan veya kimi konjonktürel nedenlerden dolayı ortaya çıkan içsel krizler; düzenleme tarzı krizi kurumsal formların ekonomiyi düzenleyecek etkinliği gösterememesi nedeniyle oluşur; birikim rejimi krizi yeni bir teknolojik yenilikle ortaya çıkar ve düzenleme tarzının değişmesini sağlar; son olarak üretim tarzı krizidir, bu kriz feodal devletlerin ve Sovyetlerin yıkılmasına neden olan krizdir (Boyer, 1990b: 49-60). Son üç kriz türü yapısal krizleri oluşturur. Üretim tarzı krizi ise sistemin çökmesi anlamına gelir. Eğer birikim rejimi ve düzenleme tarzı uzlaşmazlarsa ki, düzenleme tarzı üst yapıyı oluşturduğu için birikim rejimine oranla daha yavaş değişir, bu durumda sistemin değişmesi gerekir. Bu yüzden kapitalist ekonominin kendi içerisinde barındırdığı dinamik ve yeni birikim rejiminin oluşmasıyla birlikte buna uygun olarak da yeni bir düzenleme tarzının oluşturulmasının sağlanması, sistemi ayakta tutan en büyük etkidir.

Bu durumu daha iyi analiz edebilmek için tarihsel olarak oluşan krizleri ve buna uygun olarak kurumsal formlarda nasıl değişimlerin meydana geldiğini analiz etmemiz gereklidir. Her büyük krizden sonra yeni bir çağa girilmektedir; ancak küçük krizler oluştuğunda kurumsal formlarda köklü bir evrilme meydana gelmemektedir. Bu yüzden dönemsel analiz günümüzde oluşan 2008 krizini anlayabilmemiz için çok önemlidir.

2. BÜYÜK BUHRAN VE FORDİZM

1914 yılında bir teknolojik devrim gerçekleşti. Henry Ford ilk defa fabrikalarında üretim hattı teknolojisini kullanmaya başladı. Sembolik olarak Fordizmin başlangıcı Henry Ford'un araba montaj hattını Michigan'da kullanması oldu (Harvey, 1992a:125). Bu teknolojinin kullanılmaya başlaması ayrıca yeni bir birikim rejiminin ortaya çıkması anlamına geliyordu. Gramsci'nin ilk olarak kullandığı fordizm kavramı (Gramsci, 2000: 275), sermaye birikiminin kitlesel olarak üretilen ürünlerle, aynı zamanda ortaya çıkan kitlesel tüketime dayanıyordu. Ancak hemen kitlesel tüketim ortaya çıkmadı. Bunun ortaya çıkması için birikim rejiminin üretim fazlası krizine neden olması ve 1929 krizinin ile birlikte kitlesel işsizliğin ortaya çıkması gerekiyordu.

Birikim rejiminde meydana gelen bu değişim ilk olarak algılanamadı. Bu alt yapıda meydana gelen bir değişimdi ve aynı zamanda sermaye birikiminin yeni bir yolu ortaya çıkıyordu. Bu yeni birikim rejimi içerisinde özellikle montaj hattı teknolojisinin diğer firmalar tarafından da kullanılmaya başlaması üretim fazlasına neden oldu. Bu aynı zamanda deflasyon ve üretim fazlası krizi anlamına geliyordu. Bu genel olarak da bir efektif talep eksikliğiydi. Üretim fazlasının ortaya çıkması aynı zamanda kâr oranlarının düşmesi, yani sermayenin organik bileşiminin artması demektir. Bunun sonucu olarak efektif talepte 1929'da azalma meydana geldi (Krugman, 2009: 16). Böyle bir durumu üretim araçlarında meydana gelen yükseliş ile birlikte toplam üretimde artışa rağmen, bu artışa oranla talebin geride kalması veya daha yavaş artması olarak açıklanabilir. Bu tür bir tutarsızlıktan kurtulmanın yolu ise toplam ürünün büyüme hızı ile talebin büyüme hızının eşitlenmesiyle sağlanabilirdi (Sweezy, 1979: 35). Bu dönemde Ürünlerin satılmaması sonucunda işverenler işçileri çıkarmaya başladı, bu durum ise talepte daha fazla azalmanın oluşmasına neden oldu ve birikim rejimi krizi birden bire düzenleme tarzı krizine dönüştü. Birikim rejiminin uygun şekilde işlemesi için ve sermaye birikiminin sağlanması için düzenleme tarzının kurumsal formlarında reformların yapılması gerekiyordu. Bu yüzden kurumsal formlarda çeşitli değişimler yaşandı ve monopol (tekelci) düzenleme tarzı ortaya çıktı.

Bu dönemde Banka ve kredi ilişkileri düzenlenmeye başlandı. Büyük Buhran'dan sonra kredi piyasası büyük zarar görmüştü. Kredi almak isteyen iyi durumda olan kapitalistler vardı; ancak bankalar kredi verecek durumda değildi. Çünkü, halkın bankalara olan güveni sarsılmıştı ve bankalar fonlarını yükseltebilecek halde değildi. Eğer kredi verebilselerdi, tüketimin artması tekrardan sağlanabilir ve kriz uzun sürmeyebilirdi (Krugman, 2009: 73). Ancak böyle bir şey gerçekleştirilemedi. Büyük Buhran bir çok bankanın batmasına neden oldu; çünkü bir çoğu büyük riskler almıştı. Panik ortaya çıktığında mevduat sahipleri bankalara akın etti (Krugman, 2009: 97). Fakat 1929 Krizi'nin sonrasında bankacılık sektöründe düzenlemeler yapıldı. Özellikle 1933 yılında yapılan The Glass-Steagall yasası ile ticaret ve yatırım bankaları birbirinden ayrıldı (Krugman, 2009: 157). Bu sayede üçte biri çöken ticaret bankalarının gelecekte herhangi bir çöküşten korumak için bu yasa Roosevelt döneminde oluşturuldu. Ayrıca mevduatlar artık devlet garantisi altına alınmaya başlandı (Northrup, 2003 :25). Kredi sağlayabilme işleminin kolayca yapılabilmesi sağlandı. Böylece talep banka ve kredi içerisinde arttırılmaya ve bankalar riskten korunmaya çalışıldı.

Emek ve ücret ilişkisi, talebi arttırmak ve birikim rejiminin uygun şekilde işlemini sağlamak için ücretler attırıldı ve sendikal haklar garanti altına alınmaya başladı. Emek hem kitlesel ürünü üreten hem de tüketen bir unsur haline geldi. Harvey sendikal hakların ortaya çıktığını, kitle üretimi sanayilerinde sendikaların, toplu sözleşmelerde güç kazandığını, gittikçe emeğin çalışma güvencesi, sigorta hizmetleri, asgari ücret ve başka sosyal haklar konusunda güçlenmeye başladıklarını belirtir (Harvey, 1992a: 133). Üretim fazlasına uygun olarak, mutlak artı değerden görece artı değere geçilirken, aynı şekilde efektif talep de arttırılmaya çalışılıyordu.

Rekabet tarzı, monopol rekabet konumuna dönüştü. Devletin piyasaya müdahalesi ile birlikte, büyük tekeller istihdamı sağlayan kurumlar haline getirildi. Devlet kredi politikaları ile toplam talep ve tam istihdam üzerine odaklanıyordu. Bu para politikaları, bir yandan Büyük Buhran'ın neden olduğu işsizlik ve sermaye sorunundan uzaklaşılmasını sağlamasının yanında, stagflasyon eğilimi yaratıyordu (Jessop, 2006b: 62). Devlet tarafından hakim olunan bir piyasa şekli ortaya çıktı.

Uluslararası rejim içerisindeki kapitalist ekonomiler, devletçi politikaları uygulamaya başladılar. Böylece iç piyasa daha önemli hale geldi ve talebin sağlanacağı yer olarak iç piyasa daha fazla öne çıkmaya başladı. Dış piyasa ikinci plana atıldı. Fordist gelişim tarzı için uluslararası ticaret ikincil öneme sahip oldu. Daha çok ticaret Kuzey Avrupa ve ABD arasında gerçekleşti. İthal ikameci politikalar izlenmeye başladı. Gelişmekte olan ülkeler ABD'nin gelişim modelini

benimsemeye başladılar. Bunun yanında Bretton Woods anlaşması yapıldı, ayrıca GATT ve OECD gibi kuruluşlar yapısal olarak etkin oldular (Lipietz, 1987: 39-40). Uluslararası düzeni sağlayacak olan, müdahaleci kuruluşlar ortaya çıkmaya başladı.

Devletin konumu, eski düzenleme tarzı içerisinde piyasaya müdahale etmezken, Fordist dönemde müdahaleci bir nitelik kazandı. Devlet artık piyasaya müdahale eden ve düzenleyen bir konuma geldi. Ulusal olarak devlet mali ve parasal gücünü kullanarak, uzun dönem talebi istikrarlı hale kavuşturuyordu. Firmaların artan çıktılarıyla yayılması teşvik ediliyordu. Ulusal sosyal refah ve işsizlik sigortası programları ile bireyler korunuyor daha önemlisi bu sayede, belirli bir ücret almadan da kişilerin alım gücünün düşmesi engellenerek talebin istikrarını kaybetmesinin önüne geçilebiliyordu (Sabel, 2003: 102). Devlet bu sayede piyasaya müdahale edip, aynı zamanda düzenleyici gücünü kullanıyordu. Etkatif talebin artmasını sağlayan düzenlemeleri üstleniyordu.

2.2. Fordizmin krizi ve Post-Fordizm

Fordist birikim rejimi 1970'lere doğru yerini, yeni bir birikim rejimine bırakmaya başladı. Bu dönem dalgalanmaların ve krizlerin dönemi oldu. Fordizm döneminde sağlanan ekonomik istikrar birden bire yok oldu. Bu durum aynı zamanda farklı bir birikim rejimine geçişin habercisiydi. Fordizm krizi olarak adlandırabileceğimiz dönem 1970 ortalarına denk gelir. Bu dönemde büyüme oranlarında yavaşlama ve sürekli resesyon oluşmaya başlaması, düzenleme yaklaşımı tarafından Fordizm krizinin septomları olarak adlandırıldı (Amin, 2003: 10). Aynı zamanda finansal istikrarsızlıkta giderek artış gösteriyordu ve gittikçe derinleşiyordu (Minsky, 1986: 4-5). Diğer yandan da enflasyon ve işsizlik bir arada görülüyordu. Uluslararası sınırların aşılmasını sağlayacak olan teknolojiler ortaya çıkıyordu. Bir yerden başka bir yere ürün taşımak kolaylaşıyor ve bu yüzden yurt içinde efektif talebi sağlama amacı da ortadan kalkıyordu. Bunun yanında bilgisayar teknolojisine geçilmeye başlandı, gelişen teknoloji ile birlikte bir yerden başka bir yere sermayenin hareketi hızlandı. Bunun yanında yeni makinalar ile karmaşık ürünlerin üretilmesiyle standart üretimlerden uzaklaşıldı. Zevk ve tercihlere göre üretim yapılmaya başlandı.

Banka ve kredi ilişkileri çeşitlendi. Özel bankaların piyasa üzerindeki hakimiyeti arttı ve ellerindeki sermaye uluslararası dolaşıma katıldı. Kredilerin esnekliği arttı ve merkez bankasının denetiminden kaçmaya çalışan, yeni finansal enstrümanlara bağlı olarak gelişti. Bunun yanında uluslararası bankalar, uluslararası şirketlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneldiler (Jessop, 2006b: 80). Aynı şekilde Büyük Buhranın ortaya çıkmasıyla birlikte mevduatların devlet garantisi altına alınması

ekonomide istikrarı sağlamıştı (Krugman, 2009: 50). Ancak daha sonradan bu ahlaki tehlikeye dönüştü. Nasıl olsa mevduatlar devlet garantisinde denilerek, verilen krediler arttı.

Emek ve ücret ilişkileri değişmeye başladı. Emegin örgütlenmesi ve üretim süreci ortaya çıkan yeni teknolojiye göre oluşmaya başladı. Emegin sendikal hakları zayıflatılarak kitlesel olarak işten çıkarılmasının önü açıldı. Hizmet sektörü artış gösterdi. Bunun yanında gelir dağılımında eşitsizlik arttı ve yeni tüketici modelleri oluşmaya başladı. Esnek bir üretim modeline geçilerek, Fordizmin katı disiplininin uzaklaşıldı (Esser ve Hirsch, 2003: 77). Sendikal örgütlenmelerin önüne geçildi. Bu sayede efektif talebi sağlayan emek güçsüzleşti. Dış piyasada talep sağlanırken, iç piyasada enflasyonun artmasına neden olan bu durumdan kurtulmak için yeni bir ücret ve emek ilişkisi oluşturulmaya başlandı.

Monopol piyasa yerini tekrardan rekabetçi piyasa aldı. Sanayi kârları esnek üretim sistemi ve üretimde innovasyonun kapasitesine bağlandı. Teknoloji arayışları üretim ve işlem innovasyon temelli oldu. Üretimde yenilik ekonomide çok önemli hale gelerek bilgi temelli ekonomi ortaya çıktı. Ayrıca rekabet fiyat dışına taşarak, kişisel üretim için gelişmiş kalite ve performans, müşterilere karşı sorumluluk ve değişen pazar koşullarına hızlı cevap verme gibi unsurlara kaydını (Jessop, 2006b: 80). Ortaya çıkan şirketler bilgi düzeyine önem vererek ve innovasyona yatırım yaparak rekabet etmeye başladılar. Uluslararası rekabet tekrardan önem kazandı.

Uluslararası piyasanın önemli hale gelmesiyle ve Bretton woods anlaşmasının ortadan kalkmasından sonra ortaya çıkan neoliberal ve serbestleştirme politikalarıyla Marx'ın kâr oranlarında düşme eğilim denklemi farklı bir boyut kazandı. $(e^*)x(C+V+S) - (e)x(C+V+S) = FS$ Finansal Artı değer ortaya çıktı ve döviz kurları kâr oranlarını azaltıcı etki yapabilir hale geldi. Hem ithalat yapan ülke için hem de ihracat yapan ülke için bu durum geçerlilik kazandı. Özellikle devletçi politikalar bırakılınca finansal piyasanın etkisi hissedilir oldu. Böylece $(e)x(S/V+C)$ denklemi ortaya çıktı. Buna göre ihracat yapan ülke için ulusal para biriminin değerlendirilmesi, kâr oranlarının düşmesi anlamına gelir. Böyle devam ederse, bunun sonucunda ise bir süre sonra işçilerin düşük ücretle çalışması veya işten çıkarılması gündeme gelebilir. Aynı şekilde ithalat yapan bir ülke için de ulusal para biriminin değerinin düşmesi, ithalat yapılmasını güç duruma getirir ve kâr oranlarının düşmeye başlamasına neden olur. 1970'lerle birlikte özellikle bu türden krizler oluşmaya başladı.

Devletin konumu değişti ve neoliberal politikaların hakim olduğu bir konuma geldi. Neoliberal politikalar daha bireysel özgürlük, serbestlik ve kişisel sorumluluk ile birlikte özelleştirmelerin, serbest ticaretin ve serbest piyasanın

erdeminden bahsederek 1970 yılında ortaya çıkan krizlere yanıt vermek için uygulandı (Harvey, 2011b: 10-11). Buna göre artık devlet piyasaya müdahale eden veya düzenleyen bir kurum olmaktan uzak olacaktı. Uluslararası rekabetin desteklendiği bir devlet ortaya çıktı. Devlet aynı 1929 öncesi gibi geri plana itildi ve Keynesyen ulusal refah devleti modeli terk edildi. Post-Fordizmin ile birlikte rekabet teşvik edilmeye başlandı . Bir yandan bu durum devletin talep üzerindeki etkisini azaltırken, diğer yandan devletin, arz yanlı iktisatın devamlı ve sürekli yeniden yapılanmasında ve yeni girişim ve rekabet tarzı için gerekli olan alt yapı ve çerçevenin geliştirilmesindeki rolü arttı (Jessop, 2006b: 81).

3. DÜZENLEME TEORİSİ VE 2008 KRİZİ

Post-Fordist süreç içerisinde 2008 krizinin oluşması küçük kriz olarak adlandırılabilir. Çünkü düzenleme tarzında bir değişim meydana getirecek derecede güçlü değildi. Düzenleme tarzının değişmesi için birikim rejiminde teknolojik devrimlerin oluşması gereklidir. Bu krize sebep olan zaten Post-Fordist birikim rejiminin oluşmasına neden olan iletişimi ve üretimi kolaylaştıran teknolojinin kendisidir. Bu nedenle oluşan bu kriz yeni bir düzenleme tarzına evrilmeyi kapılarını açmadı. Kurumsal formlarda meydana gelen eksikliklerden dolayı kaynaklandı. Bunların giderilmeye çalışması veya kurumsal formlardaki eksikliklerin çözülmesi, kapitalist üretim sistemini tekrardan yoluna koyabilecek güçtedir.

2008 krizi oluşmadan önce ABD’de 2000 yılında oluşan kriz, faiz oranlarının durgunluk korkusuyla düşürülmesinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Faiz oranlarının düşürülmesi, verilen kredilerin maliyetini azalttı. Böylece enflasyon oranları yükselmeye başladı. Enflasyonun düşmesini engellemek için tekrardan faiz oranlarının yükseltilmesi, ayarlanabilir faiz oranıyla borçlanan milyonlarca insanın evsiz kalmasına ve borçlarını ödeyememesine neden oldu. Bununla birlikte çıkarılan borçlardan piyasaya sürülen CDO’ların uluslararası piyasa içerisinde yatırımcıların eline geçmesi, krizin uluslararası boyuta taşınmasına neden oldu.

Fordizm döneminde 1930 ve 1980 arasında bankacılık faaliyetleri denetlenirdi. Mevduat sahiplerinin yatırımlarıyla borç verilmesine sınırlama getirilmişti. Bu nedenle bankaların risk almasının önüne geçildi. Ancak Post-Fordizm ile birlikte bankalarının yatırımları daha verimli şekilde yapmaları bahanesi üzerine, kredi kurumlarının özgür ve rekabetçi olması gerektiği üzerinde duruldu. Fakat ahlaki tehlikede bununla birlikte geldi (Krugman, 2009: 65). Düzenlemeler bankaların daha verimli yatırım yapması amacıyla yapılırken, bankalar düşük gelirlilere bile kredi vermeye başladılar. Bu nedenle Minsky’nin piyasada oluşacak olan riskin

önüne geçmek için yeni ekonomik kurumların geliştirilmesi gerektiğini belirtir. Bunun için finansal kurumları ve devasa sermaye yatırımlarını denetleyebilecek olan yeni kurumların oluşturulması gereklidir (Minsky, 1986: 6). Bunun yanında banka ve kredi ilişkilerinde denetimden uzak karanlık bankacılık sistemi ortaya çıktı ve Glass-Steagall yasasınının 1999 yılında kaldırılması finansal piyasaların tamamiyle serbestleşmesine neden oldu. Ticari bankalar yatırım bankası özelliği kazandı (Krugman, 2009: 163, Peet, 2011: 19). Böylesine serbestleşmiş olan piyasa içerisinde karanlık banka sisteminin oluşması daha fazla risk anlamına geliyordu (Harvey, 2011b: 21). Ayrıca ücret ilişkisinde çok önemlidir. Çünkü düşük ücretle emeğin çalışması nedeniyle, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanmaya başlamıştır. Bu nedenle kurumsal formların yeni Post-Fordizm birikim rejimine göre denetlenebilecek konuma getirilmesi gereklidir. Bir yandan banka ve kredi ilişkileri düzenlenirken, diğer yandan emeğin talep ilişkisi üzerinde durulması kurumsal formların evrimini sağlayabilir.

4. SONUÇ

Tarihsel perspektif içerisinde kapitalist ekonominin yaşamış olduğu bir çok kriz vardır. Bunlardan düzenleme tarzının evrimine sebep olan iki tür kriz ortaya çıkmıştır. İlki 1929 krizi, bir diğeri ise 1973 yılında ortaya çıkan krizdir. Diğer bir çok krizin küçük kriz özelliklerini taşımaktadır. 2008 yılında ortaya çıkan kriz özellikleri bakımından teknolojik devrimle değil, kurumsal formlarda meydana gelen eksikliklerden kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle bu krizin etkisinden kurtulmak ve bir daha benzer bir krizin yaşanmasının önüne geçmek için kurumsal formların gerekli evriminin sağlanması gereklidir. Kurumsal formlarda meydana gelen reformlar, krizin etkisinin azalmasını ve ekonominin istikrar kazanmasını sağlar. Ayrıca, kapitalist ekonomide meydana gelen krizlerin, özellikle büyük krizlerin oluşumunun nedenlerinin çabuk farkedilmesi, kurumsal formların daha çabuk reforme edilmesini sağlayabilir. Bu bakımdan kurumsal formlarda meydana gelen sorunların, birikim rejimine göre dikkate alınması gereklidir.

KAYNAKLAR

Aglietta, Micheal, A Theory of Capitalist Regulation: The US Experience, Çev. David Fernbach, London: Verso, 1979.

Amin, Ash (Ed.), *“Post-Fordism: Models, Fantasies and Phantom of Transition”*, **Post-Fordism: A Reader** içinde, Oxford: Blackwell Publishers, 2003, ss.1-41.

Boyer, Robert, *“The Origins of Regulation Theory”*, **Régulation Theory: The State of the Art**, (Editörler: Robert Boyer ve Yves Saillard), Çeviri: Carolyn Shread, London: Routledge, 2002, ss. 1-11.

Boyer, Robert ve Yves Saillard (Ed.) *“A Summary of Regulation Theory”*, **Régulation Theory: The State of the Art** içinde, Çeviri: Carolyn Shread, London: Routledge, 2002, ss. 36-45.

Boyer, Robert, *The Regulation School: A Critical Introduction*, Çev. Craig Charney, New York: Columbia University Press, 1990.

Esser, Josef ve Joachim Hirsch, *“The Crisis of Fordism and the Dimension of a ‘Post-Fordis’ Regional and Urban Structure”*, **Post-Fordism: A Reader** içinde, (Editör: Ash Amin), Oxford: Blackwell Publishers, 2003, ss. 71-99.

Gramsci, Antonio, *The Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935*, (Editör: David Forgacs, New York: New York University Press, 2000.

Harvey, David, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Oxford: Blackwell Publishers, 1992a.

Harvey, David, *The Enigma of Capitalism and the Crises of Capitalism*, London: Profil Books, 2011b.

Jessop, Bob, *“Early Regulation Approaches in Retrospect and Prospect”*, **Beyond the Regulation Approach: Putting Capitalist Economies in Their Place**, (Editörler: Bob Jessop ve Ngai-Ling Sum), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2006a, ss. 13-58.

Jessop, Bob, *“Fordism and Post-Fordism”*, **Beyond the Regulation Approach: Putting Capitalist Economies in Their Place**, (Editörler: Bob Jessop ve Ngai-Ling Sum), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2006b, ss. 58-90.

Krugman, Paul, *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, New York: W.W. Norton and Company, 2009.

Lipietz, Alain, *Mirages and Miracles: The Crises of Global Fordism*, Çeviren: David Macey, London: Thetford Press, 1987.

Minsky, Hymann, P, *Stabilizing an Unstable Economy*, Yale University Press, 1986.

Northrup, Cythia, C. *The American Economy: A Historical Encyclopedia*, California: ABC-CLIO, 2003.

Peet, Richard, “*Contradictions of Finance Capitalism*”, *Monthly Review*, December, V. 63, no:7, 2011, ss. 18-32.

Sabel, Charles, F. “*Flexible Specialisation and the Re-Emergence of Regional Economies*”, **Post-Fordism: A Reader** içinde, (Editör: Ash Amin), Oxford: Blackwell Publishers, 2003, ss. 101-157.

Sweezy, Paul, M. *Four Lectures on Marxism*, New York: Monthly Review Press, 1981.